

Justitiedepartementet

Via e-post till: ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Remissyttrande över SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken

(Ju2024/01907)

Allmänt

Bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken anger i flera avseenden den yttersta avgränsningen av det kriminaliserade området. Bestämmelserna är komplexa och utformningen av dem måste ta hänsyn till att de ska kunna tillämpas i relation till vitt skilda straffbestämmelser. En genomgripande reform av bestämmelserna kräver mot den bakgrunden synnerligen noggranna analyser av behov och konsekvenser.

Hovrätten instämmer i att det, mot bakgrund av samhällsutvecklingen och med syftet att kunna motverka organiserad brottslighet, finns anledning att se över bestämmelserna om de osjälvständiga brottsformerna. Framför allt regleringen av förberedelse och stämpling framstår som i delar föråldrad.

De lämnade förslagen innebär en vidgående utvidgning av det straffbara området. Det framgår av betänkandet att utredningen, med hänsyn till den begränsade tid som den haft till sitt förfogande (se härom experten Erik Svenssons särskilda yttrande), saknat möjlighet att överväga förändringsbehov och konsekvenser av de lagda förslagen med den noggrannhet som uppgiften kräver. Det går inte att med utgångspunkt i betänkandet bilda sig någon säker uppfattning om vad de samlade följderna av utredningens förslag i olika delar kommer innebära. Möjligheten att överblicka och förutse vilka gärningar som är kriminaliserade kommer, om förslagen genomförs, att avsevärt försvåras. Hovrätten avstyrker därför att utredningens förslag till ett nytt 23 kapitel i brottsbalken läggs till grund för lagstiftning. Begränsade delar av utredningens förslag tillstyrks dock, i enlighet med vad som anges särskilt nedan.

En särreglering avseende försök till brott

Bestämmelsen avseende försök till brott bör ändras (avsnitt 7.3)

Hovrätten delar utredningens uppfattning om att det inte finns skäl att placera försökspunkten annorlunda än tidigare.

Ett uttryckligt krav på överskjutande uppsåt (avsnitt 7.4)

Hovrätten har ingen erinran mot att kravet på överskjutande uppsåt förs in i bestämmelsen om försök till brott. Av utredningens författningskommentar framgår att syftet inte är att ändra vad som gäller idag. Att ordet "visst" före "brott" i lagtexten utgått, kan dock ge intryck av att uppsåtet och det aktuella brottet inte behöver överensstämja och att rättsläget därmed ändras. Om förslaget genomförs bör även i fortsättningen i lagtexten anges att det är utförandet av "visst brott" som påbörjats.

En särreglering avseende myndighets undanröjande av faran (avsnitt 7.5)

Hovrätten anser att av de alternativ som utredningen övervägt, framstår den föreslagna ändringen av försöksbestämmelsen som mest lämplig, då den är ändamålsenligt avgränsad för att bemöta de brottsbekämpningsproblem som utredningen identifierat att avgörandet "Vapenattrappen" (NJA 2023 s. 393) medfört.

I lagtext och författningskommentar anges att faran för brottets fullbordan, för att regleringen ska vara tillämplig, ska vara utesluten *endast* till följd av en myndighets åtgärd. I vissa fall torde fara för fullbordan av ett brott vara utesluten till följd av en kedja av händelser, där en myndighets åtgärd utgör en länk i kedjan. Som exempel kan anges att en privat budfirma anar oråd kring en paketförsändelse och rapporterar detta till polis eller tull som sedermera byter ut ett pakets innehåll av narkotika eller vapen till ofarliga föremål. Ett annat exempel kan vara att polis får kännedom om att en person kan komma att utsättas för brott och uppmanar denne att lämna sitt hem, varpå personen sedan följer uppmaningen och blir oåtkomlig för ett angrepp. I sådana fall kan fara för fullbordan knappast anses utesluten *endast* på grund av myndighetens agerande.

Hovrätten föreslår att lagtexten utformas så att undantaget avseende myndighets åtgärd placeras i en egen mening. Det kan då övervägas att utesluta ordet *endast*, så att regleringen blir tillämplig även i fall då en myndighets åtgärd utgör en av flera omständigheter som tillsammans inneburit att fara för brottets fullbordan varit utesluten.

I författningskommentaren (s. 349) nämns att det ska föreligga ett orsakssamband motsvarande adekvat kausalitet mellan myndighetsåtgärden och den uteslutna faran. Uttrycket adekvat kausalitet används normalt inte för att beskriva straffrättsliga orsakssamband. Det samband som krävs bör i stället beskrivas med den terminologi som används vid orsakssamband inom straffrätten, jfr "Dödsorsaken" NJA 2024 s. 36.

Ett undantag för vissa mindre allvarliga gärningar (avsnitt 7.6)

Hovrätten har ingen erinran mot att det införs en ny undantagsbestämmelse gällande vissa mindre allvarliga försöksgärningar. Det bör i den fortsatta beredningen klargöras vilka gärningar, där faran för fullbordan varit utesluten av tillfälliga omständigheter, som ska anses vara uppenbart mindre allvarliga.

En ny utformning av bestämmelsen om förberedelse och stämpling till brott

Det finns ett reformbehov m.m. (avsnitt 8.2.1-2)

Hovrätten instämmer i utredningens bedömning att det finns ett behov av att ändra bestämmelsen om förberedelse och stämpling samt även i att det i nuläget saknas skäl att avskaffa stämpling som en särskild brottsform.

En ny utformning av bestämmelsen (avsnitt 8.2.3)

Hovrätten avstyrker förslaget om att det ska räcka att något är ägnat att användas som ett hjälpmedel vid brott, till skillnad från dagens krav på att något ska vara särskilt ägnat. Förslaget innebär att det straffbara området utvidgas på ett svåröverskådligt sätt. Alla typer av vardagliga föremål som kan användas som hjälpmedel vid ett brott, såsom en dator vid bedrägeribrottslighet eller kontanter vid narkotikaförvärv, blir straffbara att befatta sig med, när det föreligger uppsåt att begå brott som är kriminaliserat på förberedelsestadiet. Förutsebarheten kring vad som faller inom området för straffbara befattningar med hjälpmedel blir som en konsekvens av detta oklar. Som utvecklas i experten Erik Svenssons särskilda yttrande innebär förslaget, i praktiken, att gränsdragningen mellan brottslig tanke och handling i många fall blir närmast illusorisk.

Hovrätten har ingen erinran mot att fler former av befattningar med hjälpmedel görs straffbara, under förutsättning att vad som anses utgöra hjälpmedel är tillräckligt preciserat.

Hovrätten har ingen erinran mot förslaget om förändringen om bestämmelsen rörande lämnande m.m. av betalning för brott. Det bör dock klargöras om regleringen, på motsvarande sätt som dagens bestämmelse, enbart omfattar lös egendom, innefattande även immateriella tillgångar såsom kryptovalutor. I författningskommentaren anges att även sexuella tjänster skulle kunna omfattas. I linje med det skulle även andra former av tjänster eller förmåner, så som befordran inom ett företag eller en organisation, kunna ingå i begreppet ”*annat som avser betalning*”. Den närmare innebörden av begreppet bör klargäggas i den fortsatta beredningen.

Hovrätten avstyrker förslaget om att införa två nya former av förberedelsehandlingar bestående i informationsinsamling som är ägnad att användas vid ett brott respektive att vidta andra planeringsåtgärder som är särskilt ägnade att möjliggöra utförandet av ett brott. Förslagen innebär att även handlingar som ligger mycket långt från ett fullbordat brott och som inte heller är farliga i sig kommer att bli straffbelagda. Det kommer t.ex. utgöra en förberedelsehandling att söka efter information på Internet om metoder för att begå brott av visst slag, i syfte att någon gång begå ett obestämt brott av det slaget. Förslaget brister här i förutsebarhet.

Hovrätten föreslår att eventuella fortsatta överväganden kring ytterligare kriminaliseringar av tidiga handlingar som vidtas i syfte att begå brott fokuserar på dels sådana handlingar som syftar till utförandet av ett visst konkret brott i enlighet med en brottsplan, dels på sådana handlingar som i sig är farliga. Med en sådan inriktning kommer kriminaliseringen att omfatta klart straffvärda handlingar men inte sådana i sig ofarliga handlingar som ligger så långt från fullbordat brott att det inte kan anses föreligga tillräckliga skäl för kriminalisering.

Hovrätten tillstyrker det förslag om ändring av bestämmelsen om stämpling som framgår av det föreslagna andra stycket i 23 kap. 7 §.

Hovrätten avstyrker förslaget att förberedelse och stämpling ska vara straffbara även i fall då det inte förelegat någon konkret fara för brottets fullbordan. Med hänsyn till att farebedömningen görs på ett tidigt stadium i ett händelseförlopp finns det, som utredningen angett, i allmänhet en väg för gärningsmannen att nå fram till fullbordat brott. Det framstår mot den bakgrunden inte som motiverat att straffbelägga otjänliga förberedelse- eller stämplingsgärningar där brottsplanen har en så grundläggande brist att varje möjlighet att förberedelse- eller stämplingshandlingen ska leda till fullbordat brott är helt utesluten.

Hovrätten har ingen erinran mot förslaget om ändring av straffskalan.

När det rör sig om gränsdragningen för mindre allvarliga gärningar, som ska vara straffria, saknas det motivering kring behovet av att sänka riktlinjen om att en gärning ska bedömas som mindre allvarlig om straffvärdet för det avsedda brottet inte är högre än tre till fyra månaders fängelse till att i stället vara en till två månaders fängelse.

Frivilligt tillbakaträdande från försök, förberedelse och stämpling till brott

Frivilligt tillbakaträdande ska alltjämt medföra frihet från ansvar (avsnitt 9.2)

Hovrätten anser att det är lämpligt att möjligheten till frivilligt tillbakaträdande består och att en modernisering av språket kan behövas. Utformningen av lagtexten bör läggas närmre dagens, eftersom den föreslagna ändringen från att någon frivilligt avbryter gärningens utförande till att någon frivilligt "avstått från att fullborda ett brott" kan medföra tolkningsproblem.

Frivilligt tillbakaträdande genom anmälan till myndighet (avsnitt 9.3)

Hovrätten har ingen erinran mot att en ny form av frivilligt tillbakaträdande införs och ser positivt på ambitionen att fler unga ska förhindras från att delta i brott. Hovrätten vill betona att det är av vikt att de personalkategorier som ska omfattas av skyldigheten att vidarebefordra information till Polismyndigheten ges förutsättningar för att kunna uppfylla detta.

Utredningen betonar att den som lämnat tillräckligt med information för att kunna förhindra att ett brott fullbordas inte ska lastas om informationen sedan inte förmedlas i tid till den brottsbekämpande myndigheten. När informationen lämnats blir därmed en viktig bevisfråga. Hur bevissäkring kring tidpunkten för lämnandet bör göras, t.ex. dokumenteras, behöver klargöras.

De olika medverkansformerna

Behovet av ändrad lagstiftning m.m. (avsnitt 10.2-4)

Hovrätten avstyrker förslaget att ändra bestämmelserna kring medverkansformerna. Hovrätten anser att behovet för en sådan ändring saknas mot bakgrund av att det finns en tydlig och rikhaltig praxis kring de olika medverkansformerna. Utredningen har inte identifierat några tydliga brister i nuvarande reglering. Även om utredningen menar att syftet inte är att förändra det

gällande rättsläget, utan klagöra detta, riskerar en ändring att få den följden (se även här experten Erik Svenssons särskilda yttrande).

Särskild ställning (avsnitt 10.5)

Hovrätten har ingen erinran mot att befintlig praxis avseende att ”plocka rekvisit” lagregleras. Den föreslagna lagtexten ger dock inte uttryck för det som regleringen anges avse. Att någon ”*har uppsåt att utföra viss gärning*” utgör en grundläggande förutsättning för straffbarhet avseende sådana brott som kräver uppsåt. Den föreslagna lagtexten tillför därmed i den delen inte något utöver det som ligger i det allmänna uppsåtskravet.

Hovrätten tillstyrker förslaget i delen som avser vad som ska gälla kring straffansvar för specialsubjekt som är juridiska personer.

Medverkan i mindre mån (avsnitt 10.7)

Hovrätten avstyrker att en ny terminologi införs i enlighet med förslaget, utifrån vad som anförts ovan avseende avsnitt 10.2-4.

Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

En ändrad ansvarsfrihetsregel och straffskärpning (avsnitt 11.4.1-2)

Hovrätten har ingen erinran mot förslaget till ändrad ansvarsfrihetsregel. Hovrätten vill dock betona att möjligheten att kriminalisera underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott alltid måste förhålla sig till Europadomstolens praxis vid tolkning av konventionen. Tolkningen är dynamisk, vilket innebär att även med en ändrad lagstiftning kommer nationella domstolar, vid sina prövningar av de aktuella frågorna, behöva förhålla sig till konventionen och Europadomstolens tolkning av den.

Hovrätten avstyrker förslaget att avskaffa begränsningen helt i fråga om tillämplig straffskala för underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott. Underlåtenhet att avslöja eller hindra brott är i allmänhet mindre klandervärd än förberedelse eller stämpling till motsvarande brott. Detta bör avspeglas i den tillämpliga straffskalan.

När det gäller hänvisningen till vilken straffskala som är tillämplig för underlåtenhetsbrott bör lagtexten utformas klarare. Om utredningens förslag är att förslaget ska ha samma innebörd som dagens lydelse bör detta förtydligas.

Konsekvenser för domstolarna

Utifrån att det rör sig om en tämligen omfattande utvidgning av det straffbara området inom stora delar av straffrätten bör förslaget medföra en måttillströmning till domstolarna som kräver utökade anslag.

Detta yttrande har beslutats av hovrättsråden Niklas Ljunggren och Ulrika Ohlsson samt tf. hovrättsassessorn Martin Larrosa Pardo (referent).

Niklas Ljunggren

Martin Larrosa Pardo